

מנגנוני שמירה טכנולוגיים המותאמים להגנה ברשתות החברתיות כרכיב משלים בתיווך הורי פרואקטיבי

מאת ד"ר משה משעלי, יריב פאר ואוהד פורן

רשתות חברתיות הפכו זה מכבר לחלק אינטגרלי ומרכזי בחייהם של ילדים ובני נוער (Knighton, Simon, Kelly, & Kimball, 2012). רשתות חברתיות מקוונות מאפשרות מרחב קשרים ענף, דינמי ובלתי פוסק שעונה באופן מגוון על צורכיהם האישיים, החברתיים והחינוכיים של צעירים רבים (O'Keeffe & Pears, 2008). עם זאת, הן חשופות בפני אלו שבחרים לעשות בהן שימוש ציני, נצלני ומסוכן. פעמים רבות התוצאה מתבטאת בפגיעות קשות והיא בעלת השלכות ארוכות טווח על חייהם של צעירים רבים ובני משפחתם. היקף הסכנות הוא בלתי נדלה ומקביל למגוון הסכנות המצויות בעולם הלא מקוון (Schrock & Boyd, 2011).

נמצא כי רוב ההורים חשים צורך טבעי לתמוך בילדיהם ולגונן עליהם בעת שהם גולשים ברשת החברתית המקוונת (Livingstone, Haddon, Görzig & Ólafsson, 2011). חרף כך, בשל תפיסות שגויות, אילוצי היומיום והיעדר פתרונות מותאמים, נוטים ההורים לפעולות לא אדפטיביות שמובילות לשטע בין ההורים לילדיהם, ולריחוק ובידוד של הילדים במרחב החברתי המקוון (Ofcom, 2012). כתוצאה מכך נאלצים רבים מאותם צעירים לקבל החלטות ולהתמודד בגפם אל מול סכנות וטרחשי אימה הרי גורל (McAfee, 2012; Knighton et al., 2012). במחקר הנוכחי ננסה למנות את הגורמים המרכזיים לקושי בפיקוח הורי בעידן הרשתות החברתיות המקוונות, ולבחון האם הורים שעושים שימוש במנגנון טכנולוגי מותאם לרשתות החברתיות המקוונות נבדלים מהורים שאינם מסתייעים באותם כלים ביכולתם להתמודד, להגיב ולמנוע סכנות ופגיעות בילדיהם.

מעורבות הורית

הרצון והצורך של ההורים להיות דמויות מכוונות ומורות, המעורבות בחיי הילדים והמתבגרים, הוא צורך בר קיימא שעשוי לאפשר לילדים מצע התפתחותי ענף ורחב למימוש יכולותיהם ולגיבוש זהותם (Hair et al., 2005). אף שרוב המתבגרים צולחים את תקופת התבגרותם ללא אירועים קיצוניים, במשך תקופה זו הם חשופים יותר מכל קבוצת גיל אחרת לנשירה מהלימודים ולשימוש בסמים, וסיכוייהם להיעצר ולפתח הפרעות פסיכולוגיות גבוהים יותר (Zarrett & Eccles, 2006).

רוזר ושות (Roeser, Eccles, & Sameroff, 2000) טענו כי כדי להתפתח בצורה אדפטיבית ובריאה, על הילד והמתבגר לחוות מערכת יחסים שמבוססת על ביטחון ודאגה. כמו כן, צעירים אלו זקוקים להזדמנות לגבש זהות משל עצמם, לעסוק בביטוי עצמי אוטונומי ולקחת חלק בחוויות מאתגרות שיפתחו את תחושת המסוגלות ואת ביטחונם העצמי. ילדים ומתבגרים משתוקקים לאוטונומיה, לעצמאות ולזמן עם קבוצת השווים, אך בה בעת הם שמים את מבטחם בהדרכה ובהכוונה הוריים (Zarrett & Eccles, 2006).

בספרו "הסמכות החדשה" טוען חיים עומר (2008) כי ההשגחה ההורית הינה אימננטית להורה וכי היא מורכבת מערוץ הקשבה ייחודי וסלקטיבי לצורכי הילד. ערוץ הקשבה זה מאפשר להורה להיות בנוכחותו של הילד בכל עת שהילד זקוק לו, דבר שמעניק תחושת הגנה שהיא החלק המהותי והביצועי בהשגחה ההורית.

נמצא כי השגחה, קרבה ופיקוח הוריים תורמים בין היתר לבריאות פיזית ולבריאות נפשית טובות יותר, להישגים אקדמיים גבוהים יותר ולסיכוי גבוה יותר להשיג תארים מתקדמים. ילדים שהוריהם מעורבים בחייהם וקשובים יותר לצורכיהם ולרגשותיהם הם חברותיים יותר ובעלי יכולות תקשורת טובות יותר (Caspe, Kennedy, & Weis, 2007).

על הצורך בשילוב נכון ומאוזן בין הצרכים ההתפתחותיים הדוחפים את הילד לגילוי עצמאות, לבין החשיבות הקריטית של הכוונה ומעורבות העונים על הצורך בביטחון ובהגנה, קיימת הסכמה גורפת. אף על פי כן הורים רבים מתקשים ליישם את ההשגחה ההורית כאשר המציאות שבה חיים ילדיהם השתנתה ללא היכר: את מקומו של מגרש המשחקים תפס מדיום האינטרנט, וארגז החול הוחלף ברשתות החברתיות. במצב זה, המעורבות וההכוונה ההוריים נראים רחוקים מתמיד.

הורים רבים מכירים את מגרש המשחקים המקוון. יש שמתפעלים ממנו ושולטים בכלים טכנולוגיים במיומנות גבוהה, ורבים אף חשים ביטחון לעשות שימוש בתוכנות ובאתרי רשת שגם ילדיהם משתמשים בהם. לעומתם, יש הורים שמתקשים להבין את המיומנות הדיגיטלית של ילדיהם ואת תהליך החברות המקוון של ילדיהם. (Palfrey, Gasser, & Boyd, 2010) פעמים רבות הורים אלו נעדרים את הכישורים הטכנולוגיים או חסרים את הזמן ללמוד ולהבין את ילדיהם בנוף האינטרנטי שמשנתנה תדיר. (Palfrey et al., 2010)

רשתות חברתיות: יתרונות וסכנות

מספר הרשתות החברתיות הפעילות כיום ברשת עולה על 300, והבולטת מתוכן, רשת הפייסבוק, מחזיקה בשיא שעולה על מיליארד משתמשים ברחבי העולם. הנתונים הסטטיסטיים מראים ש-94 אחוז מהנערים ומהנערות בגילאי 13-18 בישראל הם בעלי חשבון משתמש (Teenk, 2012; וייני, 2012). בני הנוער בישראל מחזיקים בשיא זמן הגלישה בעולם, העומד בממוצע על 3.8 שעות ביום (comScore, 2011) ומהווה את חלק הארי של פעילות הילדים, יותר מכל פעילות פנאי אחרת.

את מרב זמן הגלישה ברשתות החברתיות מעבירים בני הנוער ביצירת קשרים חברתיים (Christofides, Muise, & Desmarais, 2012), ואילו 71 אחוז מבני הנוער בישראל משתמשים ברשת המקוונת למטרות למידה, כאשר הרישות הנרחב והיכולת לשתף תכנים וקבצים משמשים אותם בלמידה למבחנים, בהכנת עבודות ובהתעדכנות בנעשה בבית ספרם (כהן וייני, 2012). ארבעה מתוך חמישה בני נוער בישראל מחזיקים בטלפון חכם שבאמצעותו הם מחוברים לאינטרנט וגולשים באופן יום-יומי וקבוע, דבר שמעצים ומהדק את הקשר בין הפרופיל למשתמש. (Teenk, 2012)

רשתות חברתיות מקוונות הן כלי טכנולוגי ופונקציונלי רחב היקף, שטומן בחובו יתרונות ושימושים מגוונים: שימור וחינוך קשרים עם חברים ומשפחה, רכישת חברים חדשים, שיתוף תמונות, החלפת רעיונות ועוד. השתתפות פעילה ברשת החברתית הינה פלטפורמה לביטוי עצמי נרחב לאופן שבו בני הנוער תופסים את עצמם, את הקהילה ואת עולמם, והיא עשויה להוביל להעצמת האינדיבידואל ולפיתוח היצירתיות. (Boyd, 2008; Ito et al., 2009)

עם זאת, על אף יתרונותיה הרבים, שימוש ברשת החברתית עלול להיות מסוכן. ברשימת הסכנות הארוכה ניתן למנות חשיפה לפורנוגרפיה, ניצול מיני ופדופיליה, חשיפה לזוועות ולשנאה, עידוד השימוש בסחר בסמים, במה לגילוי אובדנות, יצירת קשר עם זרים, גניבת זהות והונאה, בריונות, הטרדה והתנהגות פוגענית, החלפת קשרים חברתיים הכרוכים במפגש פנים אל פנים בקשרים באמצעות האינטרנט ועוד (וייסבלאי & לוטון, 2010).

היקף הסכנות וממדי הפגיעות מתרחבים ומחמירים כל העת. (Sengupta & Chaudhuri, 2011) נתונים מתוך מחקרם של נייטון ושות' (Knighton, et al., 2012) מלמדים כי 65 אחוז מהצעירים נפגעו מאלימות ברשת החברתית לפחות פעם אחת בחייהם, וכי 15-35 אחוז מהצעירים נפגעים באופן תדיר מאלימות ברשת. רבע מאותם נפגעים מדווחים שחייהם נהרסו. במחקרם של הינדויה ופאטצ'ין נמצא שנפגעי אלימות רשת הם בעלי סיכון גבוה כמעט פי שניים לבצע ניסיונות אובדניים. (Hinduja & Patchin, 2010)

זאת ועוד, הסכנות ברשת החברתית אינן מוגבלות לפגיעה באחרים בלבד. הספרות המחקרית מראה כי פעמים רבות צעירים גורמים לעצמם נזקים קשים וארוכי טווח, לרוב ללא הבנה של השלכות מעשיהם. נמצא כי לפחות 20 אחוז מהנערים בפייסבוק פרסמו תמונה או תוכן וידיאו לא הולם של עצמם. פעמים רבות אתרים פורנוגרפיים משתמשים בתמונות של ילדים ונוער למטרות זדוניות ללא ידיעת אותם נערים וילדים. נמצא כי לפחות ב-47 אחוז מדפי הפרופיל של צעירים בני 16-17 קיים תיעוד להתנהגות מסוכנת כלשהי, כגון פעילות מינית, עישון סיגריות וצריכת סמים (מתוך ProCon, 2013).

תופעה מדאיגה ההולכת ומתבססת בעקבות הצורך בפופולריות ברשת היא ה"מיקרו סלאב" – צעירים מפרסמים כל פיסת מידע על אודותיהם כדי שמידע זה יופץ ברחבי הרשת, וכך הם יזכו לפופולריות רבה בקרב קבוצת השווים שלהם. (Marwick & Boyd, 2011) מסקר שנערך עולה כי 68 אחוז מהצעירים משתמשים בפייסבוק מפרסמים את יום הולדתם, 63 אחוז מפרסמים את שמם המלא, 50.8 אחוז מפרסמים את כתובתם העדכנית, 18 אחוז משתפים את מספר הטלפון הנייד שלהם, ו-12 אחוז בקירוב

נפגשו עם אדם שהכירו באמצעות הרשת. (McAfee, 2012) כל פיסת מידע שכזו עלולה להוביל לגניבת זהות, לפריצות לבתים, להטרדות ולמפגש לא רצוי עם עבריינים (Javelin, Strategy & Research, 2012; Topping, 2012).

כשם שהסכנות שבעולם הלא מקוון פוגעות בבריאות הנפשית ובתחושת הרווחה של צעירים רבים, כך גם הסכנות ברשת. לעתים הפגיעה והנזק הנגרמים ברשת גדולים עשרות מונים מאלו הנגרמים בעולם הלא מקוון. (O'Keeffe & Pears, 2008) בשל אוטוסטרדת המידע הבלתי נדלית, מספיקה העלאת תוכן פוגענית אחת כלפי הקורבן כדי להגיע לקהל יעד עצום. פעמים רבות התוקפים חשים נוחות רבה לפגוע באותם ילדים שנחותים מהם מבחינה טכנולוגית. הם מנצלים את האנונימיות שהרשת מאפשרת ויודעים שלקורבן "אין לאן לברוח" בתוך דף המשתמש שלו. (Del Rey, Elipse, & Ruiz, 2012)

הנזקים שנגרמים לאותם צעירים הם נרחבים, קשים ובעלי השפעות פיזיולוגיות, חינוכיות, חברתיות ורגשיות מרחיקות לכת. נזקים אלה כוללים חרדה, פגיעה ביכולת הריכוז ובהישגים הלימודיים ועוד. בריונות והטרדות ברשת עלולים גם לפגוע ביכולת הנפגע ליצור מערכות יחסים ולדרדר אותו לעבריינות, לשימוש בחומרים אסורים ולניסיונות אובדניים (Mishna et al., 2011; 2010, Klomek, Sourander, & Gould).

מחקרים אחרים מצאו שתחושת הבידוד, חוסר הפופולריות, היעדר השייכות, החשיפה וההתמודדות עם תכנים פוגעניים עלולים להוביל לסימפטומים של דיכאון הקרוי לא פעם "דיכאון הפייסבוק". דיכאון זה מתבטא בירידה בביטחון העצמי, בהפרעות אכילה ובהפרעות סומטיות כגון כאבי ראש וכאבי בטן, בצריכת אלכוהול מוגברת, בציונים נמוכים, בנטייה לעשן ולצרוך חומרים ממכרים, בחוסר אונים ובניסיונות אובדניים (Fredstrom, Adams, & Gilman, 2011; Hinduja & Patchin, 2010; Klomek, Sourander & Gould, 2010).

חשש לפנות לסיוע הורי

הגם שצעירים רבים מוצאים בהורה כתובת ראשונה לדיווח במקרה שהם נפגשים עם אימים וסכנות בעת גלישה ברשת החברתית, (Smith et al., 2008; Stacey, 2009; Topcu et al., 2008) הנתונים מלמדים שרק 30 אחוז מהצעירים שנסקרו הצהירו שישתפו מבוגר במקרה של פגיעה, 65 אחוז הצהירו שיעדיפו לספר לחבר ולא למורה, להורה או לבעל סמכות אחר. (Jones et al., 2010; p. 72) החוקרים ג'ובנין וגרוס (Juvonen & Gross, 2008) מצאו כי 10 אחוזים בלבד מהצעירים שנפגעו ברשת החברתית שיתפו את הוריהם בכך ו-50 אחוז הצדיקו מעשה זה בטענה כי "עליהם להתמודד עם בעיותיהם בעצמם". עוד עולה, כי צעירים רבים יודעים שהם זקוקים לסיוע מצד הוריהם, אך בה בעת הם חוששים מתגובות לא רצויות של ההורים, שיפגעו ביחסים ביניהם, או מכך שהוריהם לא יידעו מה לעשות. כתוצאה מכך, צעירים רבים מעדיפים להתמודד בגפם עם הסכנות והשלכותיהן (Juvonen & Gross, 2008).

בסקר בין-לאומי מקוון בנושא מודעות הורים לגלישה ברשת החברתית שנערך ביוני 2012 וכלל 2017 הורים וילדיהם, (McAfee, 2012) נמצא אישור לתחושת הבידוד שחשים צעירים רבים. 46 אחוז מההורים בסקר טענו כי אין הם מעורבים כלל בהרגלי הגלישה של ילדיהם. הסיבות לכך היו קושי להתמודד עם התמורות הטכנולוגיות הבלתי פוסקות ומחויבויות היום-יום הרבות שתובעות משאבי זמן ואנרגיה. הורים אלו טענו כי הם נאלצים לסמוך על ילדיהם שעושים שימוש זהיר ברשת.

בסקר דומה שנערך בישראל נמצאו נתונים דומים: 37 אחוז מההורים טענו כי אין הם מעורבים בהרגלי הגלישה של ילדיהם בפייסבוק, 67 אחוז מההורים האמינו שילדיהם לא נפגעו בשום צורה מגלישה ברשת, ו-80 אחוז טענו כי במקרה של פגיעה אין הם יודעים מה לעשות (איגוד האינטרנט הישראלי, 2013). היעדר מעורבות, הכחשה וחוסר אונים עלולים להוביל לפגיעה במערכת היחסים שבין ההורה לילדו, ליצור ריחוק ואנטגוניזם בין הורים לילדיהם ולהותיר את הילד מבודד וללא הגנה, דבר שעלול להוביל לעלייה בהתנהגות סיכון הן כקורבן והן כתוקף. (Wang et al., 2009)

תיווך הורי ברשת

פיקוח ומעורבות הורית ברשת המקוונת הם פעולות נדרשות וחיוניות בשמירה ובחיזוק מערכת היחסים הורה-ילד. הספרות המחקרית מגדירה את אסטרטגיית הפעולות הללו כ"תיווך הורי (Parental Mediation)". הספרות מושג תיאורטי זה מתאר את מגוון אסטרטגיות הפעולה ההוריות, ואת הערכים והנורמות שהתא המשפחתי השלם מייצר ומציג אל מול מערכות חיצוניות משמעותיות, ובהן הרשת החברתית המקוונת. לא רק שההורים פועלים כדי למנוע תכנים והשפעות בלתי רצויות עת גולשים ילדיהם במדיה המקוונת, אלא הם עושים שימוש במדיה הדיגיטלית כדי ליישם נורמות וערכים משפחתיים רצויים, במסגרת מתוקשרת, מקוונת ומודרנית שהינה תוצר של מגמות משפחתיות וסוציאליזציה של הילד (Staksrud, Ólafsson, & Livingstone, 2013).

מקובל לחלק את אסטרטגיות הפעולה ההוריות לשלושה סוגים מרכזיים:

(1) תיווך עובדתי (Factual Mediation) המוטיב המרכזי שבו כולל חינוך הילדים על טבעה ועל סכנותיה של הרשת. תחת סגנון זה ניתן למנות פעולות כגון שיח עם הילד על מקרים ותגובות לאחר חשיפה לתוכן מטריד, סיוע לילד לאחר שזה נפגע מתוכן בלתי הולם, הצעת דרכי התנהגות נאותות בגלישה בטוחה וכדומה. המשותף לאסטרטגיות התיווך העובדתי הוא שהן עוסקות באופן ישיר במהות הגלישה ובהשלכותיה.

(2) תיווך מגביל (Restrictive Mediation) המשותף לסגנונות פעולה מסוג זה הינו הגבלת הגלישה על ידי קביעת חוקים או הצבת מגבלות לפעולות לא רצויות ברשת. בין הפעולות ההוריות שנמנות עם סגנון זה ניתן למצוא הגבלת זמן הגלישה, הגבלת גלישה באתרים ובתוכנות מסוימים, הגבלת הורדה והעלאה של תכנים וכדומה.

(3) תיווך מעריך או תיווך פעיל (Active/Evaluative Mediation) תחת סגנון זה נכללות כל הפעולות ההוריות שהן פועל יוצא של חינוך לגלישה בטוחה, אך נובעות ומתאפשרות בשל קרבה ומעורבות הורית מלאה ויום-יומית. בין אסטרטגיות התיווך הפעיל ניתן למנות: פעילויות גלישה משותפות הורה-ילד, עידוד הילד לגלוש, לחקור וללמוד מידע ומיומנויות חדשים ברשת, הימצאות הורה בקרבת מקום כאשר הילד גולש, שיח על מה עושה הילד ברשת וכדומה. (Nikken & Jansz, 2011)

המשותף לאסטרטגיות התיווך ההורי הוא שימוש בדרכי מניעה אקטיביות מצד ההורים במטרה לזהות גורמי סיכון ולהגיב על מנת למנוע פגיעה בילדם. אלו מוגדרות כ"ניטור פרואקטיבי" (Waker et al., 2012) נמצא כי ילדיהם של הורים שעושים שימוש בניטור פרואקטיבי נמצאים בסיכון נמוך יותר להשתתף בפעילויות מסוכנות באינטרנט (Levingstone & Helsper, 2008) לצפות בתכנים שמכילים סמים (Belenko et al., 2009) לצפות בפורנוגרפיה ברשת (Greenfield, 2004) להשתתף בפעילות עבריינית או אלימה (Graber et al., 2006) לאמץ סטריאוטיפים מגדריים (Nathanson, Wilson, & McGee & Sebastian, 2002) לעסוק בפעילויות מיניות ברשת. (Fisher et al., 2009)

עם זאת, סטקסרווד ושות' (Staksrud et al., 2013) טענו כי רבות מאסטרטגיות הניטור הפרואקטיבי שנמצאו מסייעות בהגנה ובשמירה על הילד מיושמות בצורה חלקית. עלה כי לא יותר מ-42 אחוז מההורים שהשתתפו במחקר ידעו להצביע על החברים של ילדם ברשת החברתית המקוונת ועל מהות היחסים ביניהם. מתוך כך נמצא כי רק 33 אחוז מההורים מפקחים על הודעות ועל תכנים שילדיהם מעלים או מורידים ברשת החברתית, בעוד שלא יותר מ-35 אחוז מההורים התקינו מנגנוני שמירה טכנולוגיים כדי לפקח, להגביל או להתחקות אחר פעולותיהם השונות של ילדם ברשת.

נראה כי גם היכולת לשהות בקרבת הילד ולחלוק עמו פעילויות מקוונות משותפות מיושמות באופן מוגבל, כאשר פחות מ-40 אחוז מההורים במחקר עשו זאת. משום כך אין זה מפתיע שמתוך 25,142 הורים שהשתתפו במחקר, רק 38 אחוז הצהירו כי סייעו לילדם בדרך כלשהי להתמודד עם תוכן בלתי הולם אליו הוא נחשף.

היכולת לשהות במחיצת הילד בעת שהוא גולש, להכיר את עולם התוכן והמושגים המשתנים, וכל זאת במקביל לסבך עיסוקי היום-יום, היא מטלה קשה, אם לא בלתי אפשרית עבור הורים רבים. אשר על כן יישום אפקטיבי של אסטרטגיות הניטור הפרואקטיבי נמצא מוטל בספק (להמשך קריאה

ראו. (Hasebrink, Livingstone, Haddon, & Olafsson, 2009; Nikken & Jansz, 2011): נדמה כי דרוש רכיב נוסף, אסטרטגיה משלימה ומשולבת בתיווך הפעיל, שתסייע להורים להתגבר על מגבלת הזמן, תגשר על הפער התרבותי-דיגיטלי ותאפשר תשתית לשפה משותפת בין ההורה לילדו. אסטרטגיה משלימה לפיקוח הורי פרואקטיבי, שתתאים לצרכים ולמגבלות של ההורה תוך כדי יישום יעיל של ההשגחה ההורית.

מנגנוני שמירה טכנולוגיים

בדוח נרחב שהוציאה הוועדה האירופית לגלישה בטוחה ברשת לשנים 2009-2013 מצוין, כי נוכח התפשטות הסכנות ברשת יש לפעול בארבע חזיתות מרכזיות. אחת מהן היא מאבק בתכנים פוגעים על ידי תוכנות סינון ובקרת הורים. באפשרותם של מנגנוני ההגנה הטכנולוגיים לסייע בהשגחה הורית באמצעות סינון וחסיומה של תכנים ואתרים בלתי הולמים, הגבלת זמן הגלישה או פיקוח על פעולות בלתי הולמות שהתרחשו בחשבון המשתמש של ילדם. (European Commission, 2009) עוד עולה כי ביכולתם של מנגנוני ההגנה לחזק את תחושת הביטחון וההגנה, ליצור מרחב גלישה נקי יותר כנגד סכנות ופגיעות אפשריות ובכך להעצים את חוויית הגלישה של הילד. זאת ועוד, הורים אשר שולטים בכלים טכנולוגיים ומודעים לחשיבותן של אסטרטגיות פעולה מנטרות מגדילים את הסיכוי שילדם יגלוש בצורה בטוחה, ייחשף פחות לתכנים פוגעניים וירכוש כלים חשובים להתמודדות טכנית ודיגיטלית (Waker et al., 2012).

אף על פי כן, במחקר רחב היקף שנערך במדינות החברות ב OECD -מצאו דארג'ר ולווינגסטון (Duerager & Livingstone, 2012) כי מעטים ההורים שנעזרים באמצעי הפיקוח הטכנולוגיים, כאשר בפחות משליש מהבתים שבהם גדלים ילדים מותקנת תוכנת הגנה, השגחה או שמירה כלשהי. מתוך נתון זה נמצא, כי רק 33 אחוז מההורים יודעים אם התוכנה מותקנת ועובדת, בעוד ש-20 אחוז מההורים שעושים בה שימוש לא יודעים להצביע על התועלת שבכך.

כדי לאמוד ולהבין את הצרכים והרצונות של הורים להשתמש בכלים טכנולוגיים להגנה ברשתות, נערך מחקר איכותני מטעם משרד התקשורת בבריטניה, במסגרת המסקנות של הוועדה האירופית לאינטרנט בטוח. (Ofcom, 2012) המחקר מלמד שמיעוט השימוש שעושים הורים בתוכנות לבקרת הורים נובע מהקושי להתקין את התוכנות, לעדכן אותן ולעשות בהן שימוש יעיל ונכון. רבים מההורים במחקר העידו כי נדרש זמן ומאמץ רב לתפעל ולעדכן את התוכנה, דבר שהוביל לבקרת הורים חסרת שימוש ויעילות. רבים מההורים הטילו ספק כי התוכנה תספק להם שירות יעיל ותכסה את מגוון המכשירים, מה גם שהורים אלו האמינו כי ילדיהם ימצאו דרך לעקוף את השימוש בתוכנה והביעו חשש, שהשימוש בכלים טכנולוגיים יגרום לפגיעה במערכת היחסים עם ילדיהם.

למרות האמור, רוב ההורים האמינו כי שימוש בבקרה הורית הוא הדבר הנכון לעשות, וכי ביכולתה של המערכת לסייע להם רבות. אפיון מערכת אידיאלית עבורם כלל מערכת שהתקנתה והפעלתה יהיו קלות ונוחות, והיא תהיה פשוטה לשימוש. מערכת שתכסה את כלל המכשירים האלקטרוניים שבהם ילדיהם עושים שימוש. אף על פי כן, רבים הדגישו שגם אם המערכת עובדת בצורה אידיאלית, אין הם מעוניינים שהתיווך הטכנולוגי יהיה הגישה היחידה, אלא ישמש כאמצעי עזר בידי ההורה.

מערכת הפייסבוק

במטרה להציע רכיב משלים לחיזוק הפיקוח והמעורבות ההורית, פותחה מערכת בקרה טכנולוגית רכה וייחודית – מערכת "פייסבוק". מערכת זו מאפשרת שמירה על הילד במרחב המקוון, אך עקרוניתה ואופניה מותאמים לצורכיהם ולרצונותיהם של הורים וילדיהם. בשונה ממערכות ההגנה הטכנולוגיות הפועלות בכלל מרחבי הרשת ומוגבלות לכלי גלישה יחיד (מחשב, קונסולות משחקים, טלפון חכם), פועלת המערכת ככלי הגנה יחיד המותאם לחשבון המשתמש ברשת הפייסבוק. בכך מתאפשרת הגנה ממוקדת והיקפית. מערכת ההגנה אינה דורשת התקנה, עדכון או התאמה, והפעלתה נעשית בשיתוף הילד ובהסכמתו.

למעשה, המערכת "שקופה" ואינה מורגשת. חשובה מכך היא העובדה, כי להורה אין כלל גישה לחשבון המשתמש של ילדו, וזה ממשך לגלוש באופן טבעי ואוטונומי ברשת המקוונת. לאחר שהמערכת "לומדת" את הסביבה האישית ואת דפוסי הפעולה של הילד, היא מגיבה לסכנות ולאיומים על ידי תיעוד

ועדכון מרוכז שנשלח לחשבון המייל של ההורה. למעשה, המערכת משמשת כ"סמן מתריע" על כל פעולה חריגה או איום בחשבון המשתמש של הילד, וההורה הוא שבוחר באיזה אופן לפעול. האינפורמציה שמקבל ההורה מגדילה את מודעותו לסכנות הרשת, מחייבת אותו לגלות ערנות ומעורבות, ובכך טמונה יכולתה להעצים את הסמכות והפיקוח ההוריים.

מערכת פייסבוק פותחה על בסיס שירות וטכנולוגיה של חברת פי ג'י גארד. החברה פיתחה טכנולוגיית עיבוד נתונים של כמויות מידע גדולות (Big data) על מנת ליצור פרופיל ייחודי של משתמשים ברשתות חברתיות. פרופיל זה נוצר על פי מספר גורמים ומתעדכן באופן שוטף על פי פעילותם ברשתות החברתיות. בין הגורמים שמעצבים את פרופיל המשתמש: טקסטים שכתב, מיקומם של הטקסטים, הבעת עמדה לגבי טקסטים שאחרים כתבו (כגון like, share, comment וכדומה), שעות שבהן נכתב הטקסט, תמונות שפרסם או תיוג בעל הפרופיל וכדומה.

ככל שהמשתמש פעיל יותר, הוא "מראה" את אופיו בצורה מובהקת יותר ומדגים נטיות לנושאים/התנהגויות מסוימות. במקרה של פייסבוק, הנושאים וההתנהגויות המנוטרים קשורים לאלימות, לאלכוהול, למין, לעישון וכדומה. הטכנולוגיה שמבוססת על בינה מלאכותית שממשיכה ולומדת כל משתמש על פי פעילותו, מכוונת לרשתות חברתיות שבהן הטקסטים קצרים יחסית וכמו כן, קיימים הרבה ראשי תיבות, סלנג וטעויות כתיב.

מבחינת ארכיטקטורת המערכת, זהו שירות "ענן" שאינו מצריך הורדה והתקנה של תוכנה אלא הרשמה בלבד, והוא מנטר את סביבתו החברתית של ילד שהוריו רשמו אותו ללא תלות במיקומו ובמכשיר שממנו הוא מתחבר לרשת החברתית. ייחודה של הטכנולוגיה בשני מישורים: האחד, ביכולת איתור הרוב המכריע של אירועים חשודים (כ-98 אחוז), והשני ברמת הדיוק הגבוהה שלה, כלומר מספר נמוך ביותר של התרעות שווא

שירות פייסבוק הוגדר כשירות שיתריע על אירועים חריגים בלבד, ולכן הוא מתריע במקרים הבאים:

- (1) כאשר מאותרת אינטראקציה חמורה המערבת באופן מובהק נושאים כגון שתיית אלכוהול, אונס, מין, התאבדות וכדומה.
- (2) כאשר ילד מתקשר/מתחבר עם זרים.
- (3) כאשר מאותרת פעילות חריגה בנושאים כגון עלבונות ואלימות (סימן להתקפת בריונות על ילד או שילד שותף לה).

בדיקת יעילות הכלי

האם אכן ביכולתו של כלי ההגנה המקוון לנטר, לאבחן ולידע את ההורה בזמן אמת שילדו זקוק לו? אם כך הדבר, הרי שזוהי תועלת שלא תסולא בפז, בהגדירה מחדש את מעטפת ההגנה ההורית המקוונת ואת יכולתם של הורים להגדיל את תדירות השימוש בפעולות פרואקטיביות. לשם בחינה של יעילות הכלי, נערך ניסוי שבמהלכו הועבר שאלון עמדות בקרב שתי קבוצות מחקר: "קבוצת הפייסבוק" היא קבוצת הורים שעשו שימוש ניסיוני בכלי במשך חצי השנה שקדמה למדידה, ו"קבוצת הבקרה" היא קבוצת הורים שלא נחשפו לכלי. השאלון התבסס על מחקרה של סוניה לווינגסטון (2013) העוסק באסטרטגיות פעולה פרואקטיביות ויתרונות השימוש בתיווך הורי. מטרת השאלון הייתה לאמוד את הממדים הבאים: מודעות הורית ליתרונות ולסכנות הרשת; שימוש באסטרטגיות ניטור פרואקטיביות; ומידת הביטחון הנתפס של ההורה להגיב לסכנות ולאיומים על ילדם. ממדים אלו – מטרתם לכמת את מידת השימוש בטכניקות פרואקטיביות של ההורה במטרה לקבוע את רמת הקומפלטיות ההורית, בעת שהצעיר גולש ברשת החברתית המקוונת.

השערות המחקר היו:

- (1) הורים מקבוצת הפייסבוק יגלו מודעות גבוהה יותר לשימושים השונים של הרשת החברתית המקוונת בכלל ולהיקף הסכנות והפגיעות ברשת החברתית בפרט לעומת קבוצת הבקרה.
- (2) הורים מקבוצת הפייסבוק יעשו שימוש תדיר ורחב יותר באסטרטגיות תיווך פרואקטיביות.

תיאור המחקר

משתתפים. במחקר השתתפו 61 נבדקים. שבעה נבדקים נפסלו משום שלא עמדו בקריטריון ההכללה (חמישה נפסלו עקב אי מילוי שמונת ההיגדים, ושניים נוספים נפסלו עקב אי עמידה באחד מתנאי הסף של המחקר – לפחות ילד אחד בבית מתחת לגיל 18). הנבדקים היו כולם הורים לילדים מתחת לגיל 18, אשר בביתם מצוי מחשב אחד לפחות המחובר לרשת האינטרנט. הנבדקים במחקר כללו 35 אבות שמהווים 57.4 אחוז מכלל הנבדקים, ו-22 אימהות המהוות 38.6 אחוז מכלל הנבדקים. ארבעה נבדקים/ות, המהווים 6.6 אחוזים, לא ציינו את מינם. טווח הגילים של הנבדקים נע בין 24 ל-64 שנה, כאשר הגיל השכיח היה 40. ($M=40.25$, $SD=9.387$). מספר הילדים השכיח עמד על 3 ($M=3.3$, $SD=1.773$).

כל הנבדקים נדלו ממאגר הלקוחות של חברת "אינטרנט רימון", חברת התקשורת המפעילה את שירות הפייסבוק, כאשר שאלון המחקר המודד פיקוח הורי על ידי שימוש בניטור פרואקטיבי נשלח אל תיבת הדואר האלקטרוני שברשותם והוצג כשאלון עמדות, במטרה לשפר את השירות הניתן על ידי החברה. מילוי השאלון נעשה בהתנדבות, כלומר המשתתפים לא קיבלו דבר בתמורה. 29 הורים, שענו על כל שמונת ההיגדים ובביתם מותקנת מערכת הגנה ברשת החברתית פייסבוק, קרי מערכת הפייסבוק, במהלך ששת החודשים שקדמו למדידה הרכיבו את קבוצת הניסוי במחקר. 32 נבדקים אשר ענו על כל שמונת ההיגדים ובביתם לא מותקנת מערכת הגנה ברשת הפייסבוק שימשו כקבוצת הביקורת במחקר.

שאלון המחקר. שאלון המחקר מבוסס על השאלון שפותח על ידי EU KIDS ONLINE II ובוחן שימוש באסטרטגיות פעולה פרואקטיביות של הורים אל מול ילדיהם בעת גלישה ברשת האינטרנט. מהימנותו ותיקופו של השאלון נבחנו בפרוצדורה דו-שלבית שכללה ראיונות קוגניטיביים וניסוי פיילוט. בין אפריל לאוגוסט 2010 נעשה בו שימוש על כ-25,142 ילדים ואחד מהוריהם, ב-25 מדינות באירופה. אותו שאלון נערך באופן טלפוני כאשר הוא כלל שתי גרסאות: גרסה א' לילד וגרסה ב' להורה (להמשך קריאה ראו: www.eukidsonline.net).

המחקר הנוכחי מתבסס על שאלון ההורה והועבר באופן מקוון ישירות לתיבת הדואר האינטרנטי של ההורה. ההחלטה לפנות אל ההורים דרך שאלון אינטרנטי נובעת ממספר יתרונות של השיטה. ראשית, השימוש בשאלון אינטרנטי מאפשר תשואה של מספר גדול וממצה של נבדקים שענו על כל הקריטריונים במחקר וענו על כל סעיפי השאלון. שנית, המשיבים יכולים לענות על כל השאלות בנחת, ואינם נתונים למסיחים שעלולים להפריע בעת תשואה טלפוני. לבסוף, שאלון אינטרנטי מאפשר לענות על השאלון באופן אישי ללא התערבויות וללא חשש מרצייה חברתית. (Peter, Nikken & Jansz, 2012)

היגדים. על מנת לאמוד את המשתנה התלוי "מודעות לשימושי הרשת", הועבר מבחן ליקרט, ובו התבקשו ההורים לדרג 11 היגדים שונים, כאשר ההיגדים 2 ו-7 הינם היגדים הפוכים. דירוג ההיגדים נעשה בסקלה שנעה בין 1 – לא מסכים כלל, ועד 5 – מסכים מאוד. המדד הכללי לשאלון חושב על ידי ממוצע התשובות של השאלות הסגורות, כשהציון הנמוך ביותר שיכול להתקבל הוא 1 והגבוה ביותר הינו 5. ציון גבוה בשאלון משמעותו שימוש באסטרטגיות תיווך פרואקטיביות וגילוי מעורבות גדולה יותר של הורים בחייהם החברתיים של ילדיהם ברשת המקוונת. ציון נמוך משקף מעורבות נמוכה וגילוי נמוך של שימוש באסטרטגיות פיקוח פרואקטיביות.

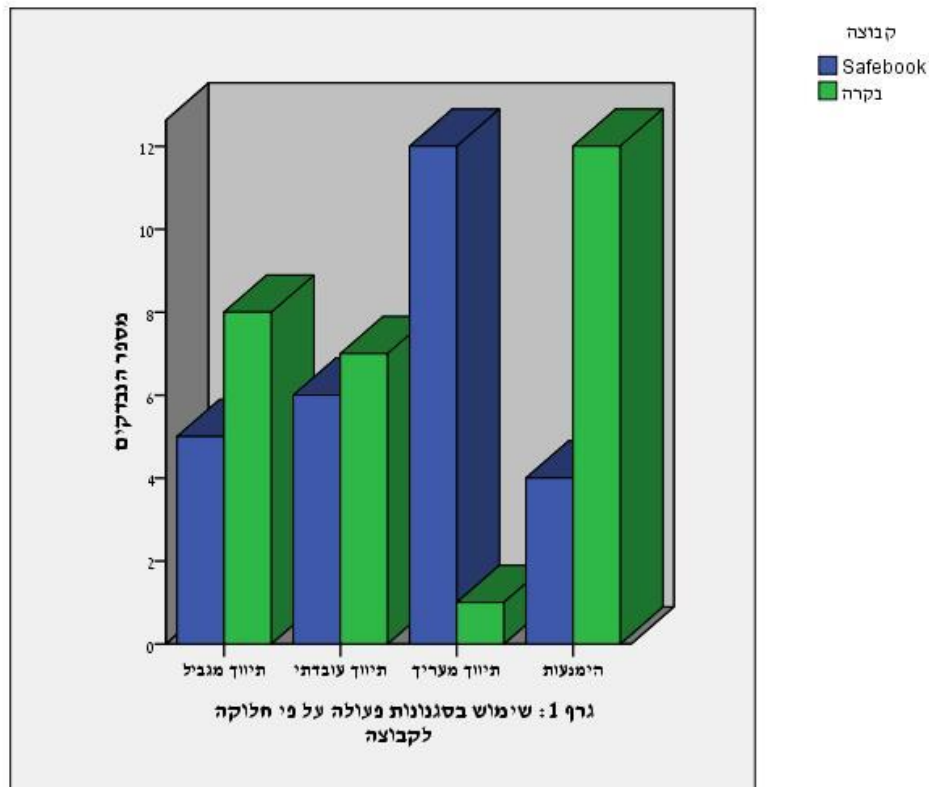
שאלות התייחסות פתוחות. בחלק זה של המחקר הוצגו שתי שאלות התייחסות. השאלה הראשונה שהוצגה בפני ההורים: "מהן הפעולות והדרכים שאתם (ההורים) נוקטים על מנת להבטיח גלישה בטוחה ברשת הפייסבוק עבור ילדיכם?" מטרת השאלה הייתה ללמוד ולאמוד את טכניקות הפעולה היום-יומיות שאותן נוקטים הורים כלפי ילדיהם. התשובות סווגו לארבע אסטרטגיות פעולה הוריות: 1 – תיווך מגביל, 2 – תיווך עובדתי, 3 – תיווך פעיל, 4 – הימנעות. הפרמטרים לסיווג התשובות נלקחו גם הם מ-EU KIDS ONLINE II לדוגמה, הורה שענה: "לדבר עם הילד ולהסביר לו את הסכנות, להיכנס מדי פעם לפייסבוק שלו יחד ולראות מה הוא כותב ומה כותבים לו" אופיין כהורה שמגלה עניין ומעורבות שכיחה בחייו האינטרנטיים של ילדו. סגנון הורי כזה סווג כסגנון "תיווך פעיל" (3). לעומת זאת, הורה שענה: "אין דרך לפקח על ילדי פייסבוק סווג כסגנון הימנעותי" (4).

תוצאות המחקר

השערה 1 בנוגע למודעות הורית. לבחינת ההשערה הראשונה, כי הורים שיעשו שימוש במנגנון הפיקוח הטכנולוגי יגלו מודעות גבוהה יותר לשימושים השונים של הרשת החברתית המקוונת בכלל ולהיקף הסכנות והפגיעות ברשת החברתית בפרט, נערך מבחן t למדגמים בלתי תלויים. ממצאי המחקר מאששים את ההשערה. נמצא הבדל מובהק בגילוי מודעות לשימושים השונים של הרשת החברתית המקוונת בכלל ולהיקף הסכנות והפגיעות ברשת החברתית בפרט. $[t(53.5)=13.689, p<.001]$ הנבדקים בקבוצת הפייסבוק דיווחו על מודעות רבה יותר לסכנות ולשימושי הרשת. $[Mean=3.92, Sd. =0.28]$ לעומת קבוצת הבקרה, שכללה כאמור הורים שלא עשו שימוש במנגנוני שמירה טכנולוגיים $[Mean=2.64, Sd. =0.43]$.

השערה 2 בנוגע לטכניקות פעולה הוריות. לבחינת ההשערה השנייה כי ימצא קשר חיובי בין המשתנה "סוג הקבוצה" לבין המשתנה "שימוש בטכניקות תיווך הוריות" נערך מבחן קרמר. נמצא קשר חיובי מובהק בין המשתנים $(\chi^2 = 5.240, P < 0.05)$ על פי מקדם המתאם קרמר קיים קשר חיובי בינוני בעוצמה של 0.309 ברמת מובהקות 0.022 בין המשתנים "סוג הקבוצה" ושימוש בטכניקות תיווך הוריות. 85.2 אחוז מכלל קבוצת הפייסבוק דיווחו שעשו שימוש בטכניקות ניטור פרואקטיביות, לעומת 67.1 אחוז מכלל קבוצת הבקרה.

באשר לסגנונות התיווך המרכיבים את התיווך הפעיל נמצאו תוצאות הטרוגניות, כאשר 18.5 אחוז מסך קבוצת הפייסבוק עשו שימוש בטכניקות "תיווך מגביל", לעומת 28.6 אחוז מסך קבוצת הבקרה שעשו שימוש בטכניקה זו. 22.2 אחוז מסך קבוצת הפייסבוק עשו שימוש בטכניקות "תיווך עובדתי" לעומת 25 אחוז מקבוצת הבקרה. 44.4 אחוז מקבוצת הפייסבוק עשו שימוש בטכניקות "תיווך פעיל" לעומת 13.6 אחוז מקבוצת הבקרה. ממצא מעניין שעלה מדיווחי ההורים הוא ההבדל המובהק בשימוש בסגנון הימנעותי בין קבוצות המחקר. בקרב קבוצת הפייסבוק, ארבעה הורים המהווים 14.8 אחוז מסך ההורים בקבוצה דיווחו על נקיטת דפוס הימנעותי, וזאת ביחס ל-12 הורים בקבוצת הבקרה המהווים 42.9 אחוז מסך הקבוצה, שדיווחו כי הם נמנעים מלהתערב בחייהם האינטרנטיים של ילדיהם (ראו גרף).

דיון ומסקנות

השערה 1 – מודעות הורית מקוונת. מודעות והיכרות עם תוכני הרשת החברתית הן מידות סף ליצירת מעורבות הורית נדרשת. אף על פי כן, קרוב ל-70 אחוז מההורים בישראל אינם מאמינים כי ילדם נפגע בשום דרך או צורה (איגוד האינטרנט הישראלי, 2013). ממצא זה עולה בקנה אחד עם תוצאות קבוצת הבקרה במחקר הנוכחי, אך שונה באופן מובהק מתוצאות קבוצת הפייסבוק. הורים שעשו שימוש במנגנון ההגנה המותאם להגנה ברשת החברתית גילו מודעות גבוהה יותר לאפשרותה של פייסבוק לשמש כפלטפורמה לשימור קשרים, לביטוי עצמי ולצורכי לימודים. בה בעת, הם ידעו לאמוד בצורה מפוכחת יותר את סכך הסכנות והאיומים שעלולים לפגוע בשלום ילדם.

סיבה אפשרית לכך נעוצה ביכולתו של מנגנון ההגנה במחקר הנוכחי לספק מידע יקר ערך להורה. בעוד שלקבוצת הביקורת לא היו הכלים להכיר וללמוד את עולמם האינטרנטי של ילדיהם, קבוצת המחקר קיבלה התראה ישירות לתיבת הדואר האלקטרוני כל אימת שסכנה נשקפה לילדיהם. מאחר שהמערכת מותאמת למקרי קיצון של סכנה מוחשית, ההורה לא נדרש ל"בדיקות פולשניות" מיותרות במרחב הדיגיטלי של ילדו, והכוון להתערבות רק בזמן אמת. בהתאם לכך, תוצאות המחקר מראות שהורים מקבוצת הפייסבוק דיווחו על מודעות רבה יותר למעשיהם של ילדיהם ברשת החברתית, חשו מידה רבה יותר של נוחות לפנות ולקיים שיחה עם ילדיהם בעקבות חשיפה לתכנים בלתי הולמים ומידת ביטחון רבה יותר באשר ליכולתם לסייע אם ילדיהם יפנו אליהם לעזרה. בכך השימוש במנגנון הפיקוח הטכנולוגי אפשר להורה הן את בחירת המרחב והן את זמן התגובה כדי ליצור את הקשר ולעמוד על השיח עם ילדו.

השערה 2 – טכניקות פעולה הוריות. בחירת המרחב וזמן התגובה הם שניים מהאלמנטים הקריטיים ביותר העומדים לרשות ההורה כדי לקלוט, לעבד ולפעול בצורה שכלתנית ומותאמת, לא רק משום הצורך להגיב אלא בשל היכולת לסייע, לתמוך ולהיות שם עבור ילדו. ביטוי לכך מתקבל מניתוח תשובות ההורים בדבר דרכי הפעולה שהם נוקטים כדי להבטיח גלישה בטוחה בפייסבוק עבור ילדם. עולה כי הן הורים מקבוצת הבקרה (67.1 אחוז מסך כל ההורים בקבוצה) והן הורים מקבוצת הפייסבוק (85.2 אחוז מסך כל ההורים בקבוצה) נוקטים דרכי פעולה פרואקטיביות על מנת לסייע לילדם לגלוש בבטחה. עם זאת, 18.5 אחוז מסך קבוצת הפייסבוק ו-28.6 אחוז מסך קבוצת הבקרה בחרו בהגבלה כלשהי על מנת להבטיח גלישה בטוחה עבור ילדם. "תיווך מגביל" אכן מסייע בצמצום סכנות ונזקי הרשת, אך נראה כי הפחתת הסיכון והנזקים הנלווים היא פועל יוצא של צמצום זמן ומרחב הגלישה. בכך הורים מגבילים את ההזדמנויות של אותם ילדים ללמידה מקוונת, התקשרות והשתתפות בפעילויות. למעשה הורים אלה מונעים התפתחות טכנולוגית תקינה של ילדיהם על ידי הגבלה של מיומנויות וכישורים נרכשים. (Livingstone 2011; Wang et al., 2009)

אסטרטגיית תיווך נוספת שדווחה בשכיחות גבוהה יותר בקרב קבוצת הבקרה לעומת קבוצת הפייסבוק היא "תיווך עובדתי". תיווך עובדתי אכן פרואקטיבי במהותו כאשר ההורה יוזם פנייה אל ילדו ופועל לחנך, לסייע ולתמוך בו אל מול תוכני המדיה המקוונת. אף על פי כן סטקסרווד ושות', (Staksrud, Ólafsson, & Livingstone, 2013) מצאו כי בהיעדר כלים לאינדיקציה בזמן אמת, הפנייה אל הילד נעשית רק לאחר שזה נפגע או נחשף לתוכן בלתי הולם. "זמן התגובה" לאחר מעשה הופך את הפנייה לילד ל"חסרת שיניים", שכן הנזק והפגיעה נעשו, ויכולתו של ההורה לסייע מצטמצמת.

בשונה מתיווך מגביל או עובדתי, השכיחים יותר בקרב הורים מקבוצת הבקרה, הורים מקבוצת הפייסבוק דיווחו על שימוש רב יותר בתיווך הורי פעיל. הורים שנוקטים אסטרטגיה של תיווך הורי פעיל אינם מגבילים את מרחב העשייה של ילדם כאשר הם מעודדים אותו לחקור ולהיות פעיל תוך כדי גילוי מעורבות ומיצוי מגוון האפשרויות והמיומנויות, ובה בעת מפחיתים סיכון ופגיעות. הדבר מתאפשר משום שמתקיים שיח פתוח עם ילדם על הרשת, הימצאות בקרבת מקום בעת שהוא גולש, עידוד לחקור את הרשת וחלוקת פעילויות משותפות. פעולות שבהכרח מובילות להפחתת סיכון ופגיעות ומתאפשרות עקב יכולתו של ההורה להגיב בזמן, לפני שהילד נפגע. (Jansz, 2011 & Nikken)

ממצא מעניין נוסף שעולה מניתוח תוצאות ההשערה השנייה במחקר הוא הדיווח על דפוס הורות הימנעותי. מניתוח התוצאות עולה, כי בקרב קבוצת הפייסבוק ארבעה הורים דיווחו על נקיטת דפוס הימנעותי, לעומת 12 הורים בקבוצת הבקרה. כפי שנדון לעיל, התמודדות נמנעת או מתירנית פוגעת

פגיעה קשה במערכת היחסים בין ההורה לילדו, יוצרות ריחוק ואנטגוניזם ומותירה את הילד מבודד וללא הגנה, דבר שמוביל להגברת התנהגות סיכון הן כקורבן והן כתוקף. (Wang et al., 2009)

חיזוק הממד ההורי

כאמור לעיל, המחקר הנוכחי התבסס על עבודתה של סוניה לווינגסטון (Levingston, 2013) בדבר אסטרטגיות פעולה הוריות, הכוללות את מגוון הערכים והנורמות שהתא המשפחתי השלם מייצר ומציג אל מול מערכות חיצוניות משמעותיות ובהן הרשת החברתית המקוונת. נדבך נוסף שנחקר בעבודה הוא האם מנגנוני הגנה טכנולוגיים המותאמים להגנה ברשתות חברתיות יכולים לשמש כלי עזר בידי ההורה לחיזוק הממד ההורי בשני מישורים מקבילים: (1) מודעות לסכנות הרשת והכרה ביישומיה המגוונים; (2) גילוי מעורבות תוך כדי שימוש באסטרטגיות פרואקטיביות יום-יומיות.

נמצא כי קבוצת ההורים במחקר שעשו שימוש במערכת ההגנה פייסבוק נבדלו מקבוצת ההורים שלא עשו שימוש במערכת ההגנה בשני הממדים. היכולת לקבל מידע שנשלח ישירות לחשבון הדואר האלקטרוני של ההורה בדבר סכנות ותכנים בלתי הולמים שאליהם נחשף ילדם תוך כדי פעילות ברשת החברתית המקוונת, הובילה למודעות גבוהה יותר לשימושי הרשת ולסכנות הקיימות בה, ואלו הגדילו את מידת המעורבות בחייהם המקוונים של ילדיהם. פעולות אלה אפשרו לבסוף התערבות בעת משבר או סכנה שנשקפה לילדיהם. חשוב לא פחות הינו השימוש בכלי טכנולוגי דוגמת הפייסבוק כדי להציף את הבעיה, לשים אותה על שולחן הדיונים, ולחייב את כל הצדדים להתייחס אליה, פעולה שבאפשרותה לקטוע את ההתעלמות של ההורים מהבעיה מצד אחד ואת ההסתרה של הילדים מצד שני.

בעידן דיגיטלי שבו רשתות חברתיות מקוונות תופסות מקום מרכזי ובלתי ניתן לערעור בחייהם ובהתפתחותם של צעירים רבים, הידע כבר אינו משמש רכיב במשק מודרני אלא הופך ונהיה עיקרון ארגוני יסודי לקיומנו. (Le Coadic, 2000) שימוש אדפטיבי, מושכל וקומפוטנטי במידע מניח את היסודות החברתיים המאפשרים את מימוש צרכינו, רצונותינו, ויכולותינו באופן מיטבי. הורים חייבים להעצים את ילדיהם על ידי עידודם להיכנס וליהנות ממגוון ההזדמנויות והיתרונות של העולם הדיגיטלי, להיות מודעים לסכנות אך לא מפוחדים. חשובה היא היכולת של הורים לתמוך בילדיהם כדי שאלו יפתחו את מגוון המיומנויות הדרושות לאוריינות דיגיטלית. יכולתם של הורים להסתייע בכלים טכנולוגיים המותאמים לרשתות חברתיות עשויה לעשות את ההבדל בין פגיעה לקרבה, לצמצם התערבות נמנעת ומתירנית ולהגדיל את מידת המעורבות ההורית.

רשימת מקורות

- Teen. (2012). עשר באוגוסט 2012). מיהם בני הנוער החדשים? אוחר מתוך מזון למחשבה :
<http://blog.strauss-group.com/he/indulging-nutrition/who-are-the-new-teenagers/>
- דרור, י' ; גרשון, ס'. 2012. ישראלים בעידן הדיגיטאלי. אוחר ביוני, 2013 :
http://www.colman.ac.il/research/research_institute/Israel_project_Digital/Documents/Israelis_digital_.pdf
- הישראלי, א' ה'. (4 פברואר 2013). סקר גלישה בטוחה. אוחר מתוך STS מאגר נתונים על האינטרנט
בישראל 340 : <http://data.isoc.org.il/data/340>
- ויסבלאי, א'; לוטון, א'. 2010. אוגדן מסמכים לציון היום הבינלאומי לגלישה בטוחה ושימוש נכון
באינטרנט לשנת 2010. מרכז המחקר והמידע, הכנסת.
- כהן, ע' ועייני, ל. (2012). דפוסי שימוש ב Facebook בקרב בני-נוער וזיקה לתהליכים חינוכיים. רעננה:
ספר כנס צ'ייס למחקרי טכנולוגיות למידה : האדם הלומד בעידן הטכנולוגי.
- עומר, ח' (2008). הסמכות החדשה הסמכות של פעם והסמכות החדשה. מודן.
- Alexandra Topping, "Social Networking Sites Fuelling Stalking, Report Warns," www.guardian.co.uk,
Feb. 1, 2012
- Alice Marwick and danah boyd (2011). "To See and Be Seen: Celebrity Practice on Twitter."
Convergence, 17(2), 139 - 158.
- Anirban Sengupta & Anoshua Chaudhuri Are social networking sites a source of online harassment for
teens? Evidence from survey data
Children and Youth Services Review, Volume 33, Issue 2, February 2011, Pages 284-290
- Boyd D. Taken Out of Context: American Teen Sociality in Networked Publics Berkeley, CA: University of
California; 2008. Available at: www.danah.org/papers/TakenOutOfContext.pdf. Accessed February 25,
2013
- Christofides, E., Muise, A., & Desmarais, S. (2012). Hey Mom, What's on Your Facebook? Comparing
Facebook Disclosure and Privacy in Adolescents and Adults. *Social Psychological and Personality
Science*, 3(1) 48-54.
- comScore. (2011). comScore Data Mine (U.S.).
<http://www.comscore.com/2011/06/average-time-spent-on-social-networking-sites-across-geographies/>
- Del Rey, R., Elipe, P., & Ruiz, R. O. (2012). Bullying and cyberbullying: Overlapping and predictive value
of the co-occurrence. *Psicothema* Vol. 24, n° 4, 608-613.
- Duerager, A., & Livingstone, S. (2012). How can parents support children's internet safety? . Retrieved
from EU Kids Online :
<http://www2.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids%20III/Reports/ParentalMediation.pdf>
- European Commission Directorate General for Communications , Networks, Content and Technology.
(2013, January). Benchmarking of parental control tools for the online protection of children SIP-Bench
II Assessment results and methodology 5 Cycle SAFER INTERNET PROGRAMME. Retrieved from "
<http://ec.europa.eu/saferinternet>
- European Commission. (2009). Safer Internet programme: The main framework for European policy.
Retrieved March 6, 2013 from. http://ec.europa.eu/information_society/

Fatimah , A., & Gauntlett, D. (2013). Young People's Uses and Understandings of Online Social Networks in Their Everyday Lives. *Young May* 2013 vol. 21 no. 2 , 111-132.

Fredstrom, B.K., Adams, R.E. & Gilman, R. (2011). Electronic and School-Based Victimization: Unique contexts for adjustment difficulties during adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*. 40: 405-415.

Hair, E. C., Moore, K. A., Garret, S. B., Kinukawa, A., Lippman, L., & Michelson, E. (2005). The parent adolescent relationship scale. In K.A. Moore and L. Lippman (Eds.), *What do children need to flourish? Conceptualizing and measuring indicators of positive development* (pp.183-202). New York, NY: Kluwer Academic/Plenium Press.

Hasebrink, U., Livingstone, S., Haddon, L. & Olafsson, K. (2009). Comparing children's online opportunities and risks across Europe: Cross-national comparisons for EU Kids Online (2nd edition). London: EU Kids Online.

Ito, M., Baumer, S., Bittanti, M., boyd, d., Cody, R., Herr-Stephenson, B., Horst, H., Lange, P., Mahendran, D., Martinez, K., Pascoe, C., Perkel, D., Robinson, L., Sims, C., & Tripp, L. (2009). *Hanging out, messing around and geeking out: Living and learning with new media*. Cambridge: MIT.

Javelin Strategy & Research, "2012 Identity Fraud Industry Report: Social Media and Mobile Forming the New Fraud Frontier," www.javelinstrategy.com, 2012

Jones, S.E., Manstead, A.S.R. & Livingstone, A.G. (2010). Ganging Up or Sticking Together? Group processes and children's responses to text-message bullying. *The British Psychological Society*. 102: 71-96.

Juvonen, Jaana, and Elisheva F. Gross. 2008. Extending the School Grounds? Bullying Experiences in Cyberspace. *Journal of School Health* 78:496–505. doi:10.1111/j.1746-1561.2008.00335.

Klomek, A.B., Sourander, A. & Gould, M. (2010). The Association of Suicide and Bullying in Childhood to Young Adulthood: A review of cross - sectional and longitudinal research findings. *The Canadian Journal of Psychiatry*. 55(5): 282-288.

Knighton, L., Simon, A., Kelly, J., & Kimball, A. (2012). CYBERBULLYING REALITY CHECK Research Update. Retrieved February 17, 2013, from Kids Help Phone : <http://www.kidshelpphone.ca/teens/home/splash.aspx>

Kreider, H., Caspe, M., Kennedy, S., & Weiss, H. (2007, Spring). Family Involvement in Middle and High School Students' Education. Evidence That Family Involvement Promotes School Success For Every Child Of Every Age. Retrieved from Harvard Family Research Project: <http://www.hfrp.org/publications-resources/publications-series/family-involvement-makes-a-difference/family-involvement-in-middle-and-high-school-students-education>

Le Coadic, Yves F., *Știința Informării / the Science of Information*, Sigma Publishing House 2000, (p.19)

Livingstone, S., Haddon, L., Görzig , A., & Ólafsson, K. (2011). Risks and safety on the internet The perspective of European children. Retrieved from Media and Communication: <http://www2.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/Workpackages.aspx>

Livingstone, Sonia and Helsper, Ellen (2008) Parental mediation and children's Internet use. *Journal of broadcasting & electronic media*, 52 (4). pp. 581-599. ISSN 0883-8151 DOI: 10.1080/08838150802437396

- McAfee. (2012, June). Retrieved from Do You Know What Your Teens Are Doing Online?: <http://www.mcafee.com/us/resources/misc/digital-divide-study.pdf>
- Mishna, F., Cook, C., Saini, M., Wu, M.J.& MacFadden, R.(2011). Research on Social Work Practice. 21(1): 5-14.
- Nikken, P., & Jansz, J. (2012). Parental mediation of young children's Internet use. EU Kids Online 2 Final Conference (pp. 1 - 26). London: EU Kids Online.
- O'Keeffe, G. S., & Pears, K. C. (2008). Clinical Report—The Impact of Social Media on Children, Adolescents, and Families. PEDIATRICS, 801-805.
- Ofcom Children and parents: media use and attitudes report, October 2012, http://stakeholders.ofcom.org.uk/binaries/research/media-literacy/oct2012/Annex_1.pdf
- Palfrey J, Gasser U, Boyd D. Response to FCC Notice of Inquiry 09-94: "Empowering Parents and Protecting Children in an Evolving Media Landscape." Cambridge, MA: Berkman Center for Internet and Society at Harvard University; 2010. Available at: http://cyber.law.harvard.edu/sites/cyber.law.harvard.edu/files/Palfrey_Gasser_boyd_response_to_FCC_NOI_09-94_Feb2010.pdf. Accessed February 24, 2013
- Perren, S., Corcoran, L., Cowie, H., Francine, D., D'Jamila, G., Mc Guckin, C., . . . Völlink, T. (2012). Tackling Cyberbullying: Review of Empirical Evidence Regarding Successful Responses by Students, Parents, and Schools. *International Journal of Conflict and Violence* : Vol. 6 (2) , 283 – 293.
- ProCon.org. (2013, March 22). Social Networking ProCon.org. Retrieved from <http://socialnetworking.procon.org/>
- Roeser, R. W., Eccles, J. S., & Sameroff, A. J. (2000). School as a context of early adolescents' academic and social-emotional development: A summary of the research findings. *The Elementary School Journal*, 100(5) 443–471.
- Family Involvement Makes a Difference: Family Involvement in Middle and High School Students' Education
- Schrock, A., & boyd, d. (2011). Problematic Youth Interactions Online: Solicitation, Harassment, and Cyberbullying. In K. B. Wright , & L. M. Webb , *Computer-Mediated Communication in Personal Relationship* (pp. 368-396). New York: Peter Lang.
- Smith, Peter K., Jess Mahdavi, Manuel Carvalho, Sonja Fisher, Shanette Russel, and Neil Tippett 2008. Cyberbullying: Its Nature and Impact in Secondary School Pupils. *Journal of Child Psychology and Psychiatry* 49:376–85. doi:10.1111/j.1469-7610.2007.01846.x
- Sourander, Andre, Anat Brunstein Klomek, Maria Ikonen, Jarna Lindroos, Terhi Luntamo, Merja Koskelainen, Terja Ristkari, and Hans Helenius 2010. Psychosocial Risk Factors Associated with Cyberbullying among Adolescents. *Archives of General Psychiatry* 67:720–28.
- Stacey, Elisabeth. 2009. Research into Cyberbullying: Student Perspectives on Cybersafe Learning Environments. *Informatics in Education* 8:115–30.

Staksrud, Elisabeth and Ólafsson, Kjartan and Livingstone, Sonia (2013) Does the use of social networking sites increase children's risk of harm? *Computers in human behavior*, 29 (1). pp. 40-50. ISSN 0747-5632

DOI: 10.1016/j.chb.2012.05.026

Topcu, Cigdem, Ozgur Erdur-Baker, and Yesim Capa-Aydin. 2008. Examination of Cyberbullying Experiences among Turkish Students from Different School Types. *CyberPsychology & Behavior* 11 (6):643–48.

UKCCIS. (2010). Click clever click safe campaign materials. Now Available. Retrieved February 27, 2012 from. [http://www.education.gov.uk/ukccis/news_detail.cfm%3Fnewsid%](http://www.education.gov.uk/ukccis/news_detail.cfm%3Fnewsid%3D41&thisnews%3D2)

[3D41&thisnews%3D2](http://www.education.gov.uk/ukccis/news_detail.cfm%3Fnewsid%3D41&thisnews%3D2).

Wang, Jing, Ronald J. Iannotti, and Tonja R. Nansel. 2009. School Bullying among Adolescents in the United States: Physical, Verbal, Relational, and Cyber. *Journal of Adolescent Health* 45:368–75.

doi:10.1016/j.jadohealth.2009.03.021